

CHINUA ACHEBE – A MODERN AFRIKAI IRODALOM ATYJA

Béres Mária

nyugalmazott angol-oroszc szakos középiskolai tanár (KLTE), angol fordító (ELTE)

középiskolai angol nyelvtanár (1986–2009)

mariaberes50@gmail.com

Chinua Achebe, az angol nyelven alkotó nigériai (igbo) író, a legünnepeltebb és legolvasottabb afrikai író, de mondhatnánk, hogy a világirodalom egyik legbefolyásosabb alakja 2010. október 27-én New Yorkban Gish-díjat kapott.

A némafilm csillagai, Dorothy és Lillian Gish nevéhez fűződő, 1994-ben alapított díj az egyik legtekintélyesebb a művészetek (dráma, zene, tánc, képzőművészet, építészet, filmművészet és irodalom) terén. A kb. 300.000 amerikai dollár jutalommal és egy ezüst plakettel járó díj tavalyi nyertesét egy művészekből álló nemzetközi bizottság választotta ki a jelöltek közül, így tisztelegve a 80 éves afrikai író életműve előtt.

„A Nigériában felnövekvő kis srác számára, aki én voltam, elérhetetlen álmoknak tűnt, hogy majdan író legyen – mondja Achebe. – Ma rajtam kívül sok afrikai író számára valóság ez. A Gish-díj annak a hosszú útnak az elismerése, amit kollégáim és én megtettünk, és

amire büszke vagyok és egyben hálás is érte.” Tükrözve a Gish testvérek szellemiségét és végakarátát, a díj olyan művészek előtt tiszteleg, akik valami kiemelkedően újat alkottak a maguk területén. Így került az idén Chinua Achebe neve – méltán – olyanok mellé, mint Ingmar Bergman filmrendező (1995), Bob Dylan énekes, dalszerző (1997), Arthur Miller drámaíró (1999), Merce Cunningham táncos, koreográfus (2000), Ornette Coleman jazz zenész (2004), Peter Sellers rendező (2005), Robert Redford színész, filmrendező (2008) és Pete Seeger népzeneész, énekes és aktivista (2009) – hogy csak néhányat említsünk a korábbi díjazottak közül.

Albert Chinualumogu Achebe 1930-ban született a nigériai Ogidiban. Ez az igbok lakta falu az angol misszionáriusok egyik első központja volt kelet Nigériában. Ahogy életrajzírója, Ezenwa Ohaeto¹ fogalmaz, Achebe „kulturá-

Chinua Achebe. Forrás: Steve Pyke, newyorker.com

lis válaszüton” nevelkedett. Míg szülei megtért keresztények voltak (apja 30 évig járta az országot, miközben buzgón hirdette az evangéliumot), addig a rokonság és a szomszédok a hagyományos igbo vallást gyakorolták, és számos istent imádtak. Achebét elbűvölte a család által lenézett „pogány” hitvilág, mely szerint mindenkinek van egy saját védőszelleme (igbo nyelven *chi-je*), aki vezérli egy életen át. Tudni akarta, mi volt a kereszténység előtt. Kérdezősködött hát, és csak úgy szívta magába a hallottakat az igbo szokásokról és az igbo nép világ-egyetemről alkotott képéről.

Otthon a család igbo nyelven beszélt, és Achebe csak az iskolában kezdett angolul tanulni, úgy nyolc éves kora körül. Nagyon szorgalmas diák volt. Társai úgy is szólították, hogy „*Dictionary*” azaz „*Lexikon*”. Hamarosan felvételt is nyert egy angolok által működtetett bentlakásos iskolába, ahol mivel a diákok

Nigéria különböző részeiből származtak, félre kellett tenniük anyanyelvüket, és kénytelenek voltak gyarmatosítójuk nyelvén, angolul kommunikálni. Az iskolának kiváló könyvtára volt. Achebét, aki az édesanyjától és nővérétől hallott igbo meséken nőtt fel, most újfajta történetek bűvölték el: a *Kincses sziget*, *Gulliver utazásai*, meg az *Ivanhoe*. Itt találkozott először olyan kolonialista klasszikusokkal is, mint John Buchan regénye, a *Prester John* – egy brit kalandor története

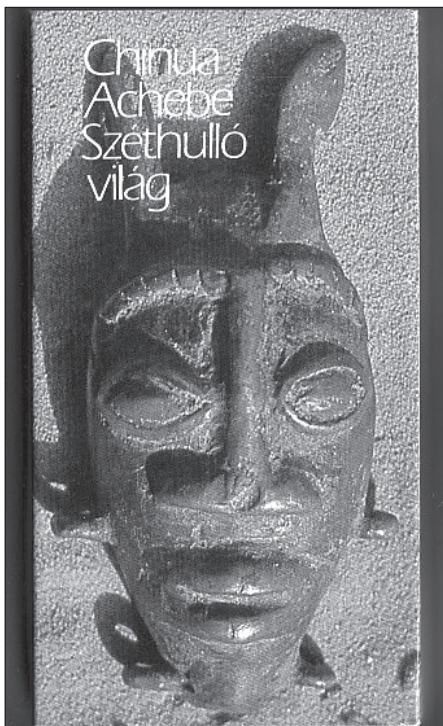
Dél-Afrikában. Ebben a könyvben található a híres mondat: „Ez a különbség a fehérek és a feketék között, a kötelességtudat.”²

Később, az Ibadani Egyetemen, ahol angol irodalmat hallgatott, olvasta az angol-ír író, Joyce Cary 1939-ben írt regényét, a *Mister Johnstont* is. Bár Joyce Cary éveket töltött Nigériában, mint gyarmati hivatalnok, és a *Time* magazin úgy emlegette a könyvét, mint „a legjobb regény, amit valaha is írtak Afrikáról”, Achebe szerint a könyv felszínes tudást takart, és mélységesen felháborodott azon, ahogy Cary a szülőföldjét és népét, mint egyfajta borzalom, utálat és gúny tárgyát ábrázolja. A fehér ember jó, értelmes, intelligens és bátor, míg a fekete barbárok gonoszak, buták, sőt alattomosak. Barbárok – ez volt a standard megnevezés a korabeli irodalomban, amit Achebe különösen veszélyesnek tartott.

Gyakorta említi saját példáját, mint kerítette hatalmába őt magát is Joseph Conrad 1902-ben írt kisregénye, a *Heart of Darkness* (magyarul *A sötétség mélyén*)³. Conrad szuggesztív író volt. Kiváló mesélő, a századelő egyik legnépszerűbb írója, aki írói hitvallását így fogalmazta meg: „Amit én az írott szó hatalmával meg akarok valósítani az, hogy hallóvá tegyelek benneteket, hogy érzéseket ébresszek, de mindenekelőtt az, hogy látóvá tegyelek benneteket.” Írásával elbűvölte a kis srácot, aki csak később, felnőttként jött rá, milyen sértő is ez a Conrad által láttatott kép, ahogyan azt a kalandtörténet narrátora, Marlow lefesti: „Ez a part majdnem minden jellegzetesség nélkül való volt, mintha még csak a teremtés állapotában lett volna...A roppant őserdő széle.” (217.o.) „Utazásunk föl a folyón olyan érzést ébresztett bennem, mintha a világ teremtésének legősibb időszaka felé haladnánk.” (246.o.) „Vándorok voltunk, történelem előtti földön, olyan földön, amely ismeretlen bolygó arculatát mutatta.” (248.o.) És kik éltek ott? „Szerencsétlen vadak”, „gonosztevők”, „kannibálok”, „bitangok”, avagy nadrágba bújtatott „cirkuszi kutyák”, akiket a mesélő még arra sem méltat, hogy nevet és arcot adjon nekik. *A sötétség mélyén* Afrikát egy másik világként, mint Európa antitezisét, egy civilizálatlan világot mutatja be, és ami Achebét leginkább sérti az, ahogyan Afrika őslakosait látta. Ráadásul ebben rejlik *A sötétség mélyén* jelentése is, és az, ami Achebe szerint a nyugati ember elméjét bámolatba ejti: „de éppen – miénkhöz hasonló – emberi voltuk gondolata...borzongatott meg leghevese-

ben. Csúf.” (249.o.) Természetesen lehet vitatkozni Achebével, miszerint az afrikai emberhez való ez a fajta hozzáállás nem Conrad sajátja, hanem kitalált narrátoráé, Marlowé. Tudjuk, hogy Conrad regényeinek rendkívül tudatosan épített, bonyolult szerkezetét a narrátorok alkalmazásával egyszerre tudta személyes hitelűvé és a történet egyes szereplői szubjektumának külön hordozójává tenni. Achebe úgy érzi, hogy Marlow Conrad teljes bizalmát élvez. Ezért hát szerinte Joseph Conrad „elszánt rasszista” volt. Megjegyzendő, hogy ez az ítélet nagy vitát váltott ki, és jelentős hatással volt Conrad jelenkori megítélésére, de számos ellenséget is szerzett Achebének.

Mindenesetre, Chinua Achebe hiszi, hogy a regény, az irodalom erkölcsi erővel bír: „Mind jobban kezdett világossá válni számomra, hogy bár a regény, mint olyan fikatív, merő kitalálmány, ugyanakkor lehet igaz, vagy akár hamis is, de nem úgy, mint ahogyan egy hír lehet valós vagy valótlan, hanem ami az elfogulatlanságát, szándékát és teljességét illeti.” Ez a hite szerves részévé vált a modern afrikai irodalomról alkotott képének is, és mindamellett, hogy elismeri, a gyarmatosítás jót is hozott Nigériának (lásd például iskoláztatás, közös nyelv egy soknemzetiségű országban), egyik cikkében így fogalmazza meg írói hitvallását: „...az írónak, a művésznek szerintem az alapvető dolgokkal kell foglalkoznia. Arról kell írnia, hogy az afrikai emberek a kultúráról nem az európaiaktól hallottak először, hogy társadalmunk nem volt értelmetlen, hanem régóta olyan bölcsellett rendelkezett, amelyből nem hiányzik az érték és a

Achebe, Chinua: *Széthulló világ*.
Európa Könyvkiadó, Budapest, 1983.

szépség, hogy az afrikai népeknek költészetük volt, és – mindenképp – megvolt az emberi méltóságuk. A legtöbb afrikai nép a gyarmati sorban majdnem elveszítette emberi méltóságát, és azt kell újra visszazereznie, mert a legrosszabb, ami bármely néppel megtörténhet, az, ha elveszíti emberi méltóságát és önérzetét. Az író kötelessége, hogy népének ebben segítsen.” (Ford.: Karig Sára) Ezen munkálkodott egész eddigi írói és irodalomszervező tevékenységével: hogy visszaadja népének az őt megillető méltóságot, és a világgal megismertesse az afrikai értékeket és kultúráját, érthetővé tegye Afrikát.

Az egyetemet 1953-ban fejezte be, és ekkor már nem használta „európai”

keresztnevét. Diplomázás után egy rövid ideig tanított, majd Lagosban a Nigériai Rádiónál helyezkedett el. Ez idő tájt, az 1950-es évek közepén kezdte írni első regényét, amely *Things Fall Apart* címmel 1958-ban jelent meg (magyarul *Széthulló világ*, Európa, 1983), és vele Achebe új korszakot nyitott a világirodalom történetében, teret engedve ezzel a gyarmati sorból kiemelkedő, illetve kiemelkedni vágyó országok irodalmának, kultúrájának. A regény csupán angol nyelven több mint tizenkétmillió példányban jelent meg, és további 50 nyelvre fordították le. Kivételes könyv ez, kulcsfontosságú olvasmány az iskolákban Afrika-szerte, de tanítják csaknem minden angol nyelvű ország főiskoláin és egyetemén. Akkor íródott, amikor egyre több afrikai ország, köztük Nigéria is már készülődött, hogy függetlenítse magát az imperialista gyarmati uralomtól. Achebe regénye mestermű, egyike az első olyan műveknek, amelyek az európai írók generációi által Afrikáról festett képet – ahogy Achebe fogalmaz – „kiigazítja”. Achebe kitartóan érvel amellett, hogy az afrikaiaknak joguk van ahhoz, hogy saját történetüket maguk mondják el, természetesen a maguk módján, és erősen kritizálja az európai írók által Afrikáról prezentált képet.

Amikor Achebe 1958-ban Angliában leadta a kéziratot a William Heinemann Kiadónak, azt se tudták, hogy mit kezdjenek vele. Lenne valaki is, aki megvenne egy afrikai által írt regényt? Ilyen még nem volt! Pedig igazából nem is Achebe volt az első afrikai író, aki figyelemre méltó művet írt hazájáról. A szintén nigériai Amos Tutuola⁴

és Cyprian Ekwensi⁵ első regényei az 1940-es évek végén és az 1950-es évek elején jelentek meg szintén angolul és Londonban, mintegy előkészítve az utat Achebének a világhír felé. Még az angol, sőt az amerikai kritikusok is felfigyeltek rájuk. De ők nagyobb visszhangot nem kaptak, hiszen az afrikai regény még nagyon fiatal volt, és különben is a *Széthulló világ* új megközelítéssel íródott: a régi és az új életforma összeütközésének tragikus következményét mutatta be, hogy az afrikai hogyan élte meg a gyarmatosítást.

A történet helyszíne az író által kitárlt Umuofia, kilenc igbo falu alkotta közösség élettere valamikor az 1890-es években. A regény főhőse Okonkwo, akit mindenki jól ismer és tisztel. Ő a régi hagyományos életforma, az ősök és istenek tisztelője. Családjának története, a falusi élet szinte álomszerű krónikája – szóljon az akár a betakarításról, vagy vallási fesztiválról, akár egy családi vitáról – magával ragadja az olvasót. A mesészerű háttér ellenére nincs semmi idilli ebben a képben. Az emberek éheznek, ha kevés jam terem. A gyermekhalandóság magas. (Csak a hatodik életéve betöltése után mondják egy gyerekről, hogy azért jött e földre, mert maradni akar.) Néhány ősi szokás pedig egyenesen kegyetlen – az újszülött ikreket egyszerűen kidobják a bozótba, mert azt hiszik, hogy azokat gonosz szellemek uralják. Az afrikai falu életét Achebe belülről, az ismerős, értő afrikai szemével látatja. Az afrikai embert, szokásait, annak minden szépségével, erőnyeivel és hibáival együtt mutatja meg. Ha viselkedésük számunkra olykor idegen is, az érzelmeik ismerősek... Ami-

kor azonban megjelennek az első miszcionáriusok, a régi igbo világ széthull. Még a nem afrikai olvasó előtt is világos, hogy mi veszett el. És Okonkwo elbukik a gyarmatosító fehérekkel folytatott harcban.

A regény címét és mottóját Achebe William Butler Yeats *Second Coming*, magyarul *Második eljövétel* című verséből vette.⁶ Még egyetemi tanulmányai idején ismerkedett meg az ír költő verseivel, és nagyon megszerette azokat.

Achebe a regényt nem az anyanyelvén, hanem angolul írta. Olyan nyelven, amelyet – mint ahogyan azt később megfogalmazza – „a történelem kényszerített le a torkunkon”. Egy olyan országban, mint Nigéria, ahol számos nagyobb nyelv mellett több mint 500 kisebb nyelvet beszélnek, a gyarmatosító nyelve, az angol praktikus, és politikailag is szükséges lingua franca. Ugyanakkor Achebe nyelve mégis más, újszerű, szokatlan. Egyes kritikusok szerint egyszerű „falusi halandzsza”. De ezt a jelzőt Achebe határozottan visszautasítja mondván, hogy egyáltalán nem állt szándékában az angolt anyanyelvi szinten használni. Vallja, hogy az afrikai írónak olyan angol kialakítását kell megcéloznia, amely miközben univerzális, egyúttal képes átadni az írónak a helyi viszonyokra épülő egyéni megtapasztalását is. Ezt pedig csak úgy tehetette, hogy létrehozta a standard angol és az igbo nyelv szintézisét: a szokványos angol fordulatokat szokatlan módon az igbo nyelv mintájára használja, közmondásokkal és szólásmondásokkal, olykor csipős humorral fűszerezve, így adja vissza az afrikai nyelv esztétikumát és költőiségét.

Összefoglalva tehát: *A Széthulló világ* mérföldkő a világirodalomban. Chinua Achebe első regényével „feltalálta” az afrikai irodalmat, Afrika, az afrikai ember újszerű, belső ábrázolásával, valamint nyelvvel megmutatta, hogy az afrikai irodalom jövője nem az európai formák egyszerű utánzása, hanem azoknak az afrikai orális tradíciókkal való fúziója. Ugyanakkor Achebe tovább megy, és nem csupán a hagyományok megőrzését tartja nagyon fontosnak, hanem maguknak az afrikai nyelveknek a megőrzését is. Ezért is ír verseket nem csak angolul, de igbo nyelven is. És hasonló tette sarkallja honfitársait is. Bízik abban, hogy „Egyszer majd eljön az idő, amikor az afrikai nyelvek kezdenek újra érvényt szerezni maguknak.”

Első regényét 1960-ban a *No Longer at Ease*, magyarul *Örökké nyugtalanul* (Európa, 1964) követte. A történet a függetlenség hajnalán játszódik, úgy hatvanegynéhány évvel az első után. Achebe most saját generációjának szerepét keresi az új körülmények között. A főhős a *Széthulló világból* ismert Okonkwo unokája, egy művelt, tehetséges igbo fiatalember, aki Angliában szerz diplomát, majd miután hazatér, egy kormányhivatalban vállal állást a fővárosban. Azzal az eltökélt szándékkal lát munkához, hogy tudását minden nigériai javára fordítsa, és felveszi a harcot a korrupcióra és megvesztegetésre épülő uralkodó rendszerrel. Ugyanakkor „európai” rangjához méltó életmódot kell folytatnia, és kezdeti ellenszegülése ellenére ő maga is részesévé válik a korrupciónak. De tapasztalatlansága szükségszerű, elkerülhetetlen bukás-

hoz vezet. Az *Örökké nyugtalanul* tehát egy új generáció, egy új embertípus – a jóindulatú, de gyenge, haladó értelmiség – konfliktusát és bukását mondja el. A gyarmatosítók által meghonosított pénzéhség, nyereségelhajzás szülte korrupciós magatartás és a hagyományos értékrend és felfogás között öröklődő fiatal afrikai értelmiség örökös nyugtalan-ságba kényszerül.

Az 1964-ben publikált harmadik regénye az *Arrow of God*, azaz *Isten nyilvánsszeje* magyarul nem jelent meg. Ebben a könyvben Achebe visszaviszi az olvasót a gyarmatosítás idejébe. A könyv a hagyományos vallás egy főpapjának története, hogyan próbál megértésre jutni a gyarmatosítókkal.

Ennél sokkal jelentősebb negyedik regénye, az *A Man of the People* (William Heinemann, 1966.) (magyarul *A nép fia*, Magvető, 1973). Míg az *Örökké nyugtalanul*ban Achebe hangvétele csupán gunyoros, ironikus, addig az *A nép fia* gyilkos szatíra a korrupciónról és a hatalmi harcokról egy képzeletbeli afrikai államban, melyet nem nehéz beazonosítani. Egy egész nép tragédiája ez, amely nép fiai nem tudtak élni a szabadsággal. A történet egy korrupciós politikai köré épül, és egy katonai puccsal ér véget.

Ez az alapgondolat egyáltalán nem volt hipotetikus az akkori Nigériában, ahol az 1960-as függetlenné válást teljes politikai zűrzavar követte. Az igbok elleni erőszak két puccs után 1967-ben Igboföld leválásához és a Biafrai Köztársaság kikiáltásához vezetett, amit három évig tartó szörnyű polgárháború követett. Achebe maga is célpontjává vált az erőszaknak, mégpedig *A nép fia* című regénye miatt, amelyben oly nagy

pontossággal jósolta meg egy puccs bekövetkeztét, hogy egyesek azt feltételezték, ő is részt vett annak megszervezésében. Feleségével és gyermekeivel menekülni kényszerült hát.

Rövid rádiós karrierjének tehát az időközben kirobbant polgárháború vetett véget. Achebe teljes mértékben a biafrai ügy mellé állt, és a regényt novella és versírásra váltotta. A megalakult kormány egyik minisztere lett. Számos diplomáciai fronton képviselte Biafrát. Azonban a szárnyait bontogató nép éhezett, mert útjait és kikötőit a britek által támogatott nigériai hadsereg blokád alatt tartotta, mígnem 1970-ben visszafoglalta a területet. Az igbo halottak számát ekkor már egy és hárommillió között becsülték, és amikor az éhínség a tetőfokára hágott, naponta öt-hat-ezer ember – főleg gyerek – halt meg. Achebe személyes tragédiák sorát élte át. Biafra mellett elveszítette számos közeli barátját, köztük Christopher Okigbot is; míg a családja menekülni kényszerült, felesége elvetélt; a szövetségi katonák lerombolták az igbok büszkeségét, a nsukkai egyetemi kampuszt; a szövetségi kormány elkobozta a biafrai bankbetéteket, ezzel anyagilag teljesen tönkretéve a biafrai középosztályt. A kormánykatonák szisztematikusan rombolták az igbok által létrehozott kulturális infrastruktúrát, hogy így törjék meg a „lázadók” lelkét.

Achebe ezután tudományos pályára lépett, és 1967-ben Enuguban kiadót alapított, majd 1969-ben az Amerikai Egyesült Államokban különböző egyetemeken tartott előadásokat író-társaival, Cyprian Ekwensivel és Gabriel Okarával. Hazatérése után a Nigé-

riai Egyetem tudományos kutatója lett, és 1973-ban az angol irodalom professzorává nevezték ki. 1970-től a Nwankwo-Ifejika Könyvkiadó Vállalat igazgatója, valamint a Heinemann Kiadó az ő szerkesztésében indítja el az Afrikai Írók sorozatát. Achebe számos magazint is alapított afrikai művészek, írók és költők számára, amelyek célja a gyarmatosítás után született afrikai művek mind szélesebb közönséggel való megismertetése volt. 1972-től újra számos amerikai egyetemen oktatott, többek között a Massachusettsi Egyetemen Amherstben és a Connecticuti Egyetemen Storrsban.

„Hogy a tiszteletre méltó Svéd Akadémia valaha is alkalmasnak találja-e Chinua Achebét arra, hogy az Irodalmi Nobel-díjjal megtisztelje, az a jövő kérdése. Az biztos, hogy megérdemelné.”

Legutóbbi regénye az *Anthills of the Savannah* (Heinemann, 1987) a hibás politikai vezetés újabb kritikája. Néhány barát pályáját követi nyomon, akik egy nyugat-afrikai ország, Kangan – nyilvánvaló, hogy Nigéria – vezetői. A puccs útján hatalomra került Sam diktatúra irányába kormányozza országot. Amikor Chris, a Hírközlési Minisztérium vezetője nem áll mellé Ikemmel, a kormány által felügyelt újság főszerkesztőjével szemben, az egész kormányzati apparátus kettejük ellen fordul. A könyv nem éri el a *Széthulló világ* művészi értékét, bár célja is más. Az afrikai politikai idealizmus és korrupció nagyszerű kritikája.

Chinua Achebe. Forrás: shmoop.com

Fent tárgyalt regényei mellett Achebe több mint 20 kötet novellát, esszét, verset és gyermekkönyvet is írt. A legérdekesebbek és legjelentősebbek ezek között azok az előadások és esszék, amelyekben a roppant békés, nyugodt természetű író aggodva figyel hazáját, és szellemes, olykor csípős gúnnyal kritizálja a korrupt vagy egyszerűen csak középszerű politikusokat, akik aláássák a nigériai nép javát. Ennek a műfajnak egyik leghíresebb példája az 1983-ban publikált *The Trouble with Nigeria*, a nigériai politikai elit keser-gúnyos kritikája. Üzenete világos. Rettenetesen csalódott amiatt, mily kevésre vitte Nigéria a függetlenné válás óta. A demokrácia terén nincs előrehaladás, a korrupció nem csökkent. Szegényes az infrastruktúra. Hiányzik az állam által kiépített villany-, víz- és csatornahálózat, ami máshol természetes dolog.

A Lagos és Ibadan közötti autószerződésén 1990-ben történt szerencsétlen autóbaleset következtében Achebe deréktól lefelé teljesen lebénult. A kerekesszékhez kötött író feleségével és négy gyermekével azóta az Amerikai Egyesült Államokban él, mert a számára szükséges orvosi ellátás Nigériában ma még nem biztosítható. Jelenleg a Brown Egyetem (Providence, R.I.) Afrikai Tanulmányok professzora.⁷

Tárgyilagosságra törekvő írásaival, előadásaival, teljes kritikus, de nevelő célzatú kiállításával a hazája és nemzete sorsáért, jövőjéért aggodó Achebe a megújuló afrikai irodalom egy új generációját hívta életre. Köztük többen ma már nemzetközi hírnévre és elismertségre tettek szert, mint Buchi Emecheta, Ben Okri, Chimamanda Ngozi-Adichie, hogy itt csupán néhányat említsünk a nigériai születésűek közül.

Chinua Achebe érdemeit számos díj és cím tükrözi. Például az *Arrow of God* című regényéért elnyerte a *New Statesman Jock Campbell Díjat*. Az előbb *Beware, Soul Brother, and Other Poems* (1971), majd később az USA-ban *Christmas at Biafra* (1973) címen megjelent verseskötetét elsőként jutalmazták a *Commonwealth Poetry Díjjal*. 2007-ben pedig az *Anthills of the Savannah* a *Man Booker International Díjat* hozta az írónak, akit ez ideig Anglia, Skócia, USA, Kanada és Nigéria 33 egyeteme választott díszdoktorává. Szülőhazája pedig az ország legmagasabb kitüntetésével, a *Nigériai Nemzeti Érdeméremmel* jutalmazta. A nyolcvanéves író legutóbbi elismerése a teljes életműve előtt tisztelgő 2010-es Gishdij. Hogy a tiszteletre méltó Svéd Akadémia valaha is alkalmasnak találja-e Chinua Achebét arra, hogy az Irodalmi Nobel-díjjal megtisztelje, az a jövő kérdése. Az biztos, hogy megérdemelné.⁸

Jegyzetek

- 1 Ezenwa Ohaeto (1958–2005) nigériai igbo költő, novellista, életrajzíró, irodalomtudós, számos irodalmi díj birtokosa. Műveit több nyelvre is lefordították. Achebe hivatalos életrajzírója: *Chinua Achebe: A Biography* (Bloomington/Oxford, Indiana University Press/James Currey Publishers, 1997.)
- 2 John Buchan (1875–1940) skót író ezt az első kalandregényét 1910-ben írta. A történet egy skót fiatalember kalandjairól szól Dél-Afrikában, ahol egy zulu felkelés kapcsolódik a mitikus alak, Prester John középkori legendájához. A regényből megismerhetők a századelő torz faji sztereotípiái. Prester/Presbiter John középkori mitikus alak, keresztény pap-király, hatalmas birodalom ura Közép-Ázsiában, majd Etiópiában. A róla szóló legendák igen népszerűek voltak a XII-XVII. századi Európában.
- 3 Joseph Conrad (1857–1924) lengyel születésű angol író. Itt tárgyalt regénye: *A Narcissus négere* (in: *A Narcissus négere – Három kisregény*, Horizont könyvek, Kriterion, Bukarest, 1973. Ford.: Vámosi Pál) Jelen tanulmány idézetei innen. Érdekesség: Conrad regénye alapján készült Francis Ford Coppola Oscar-díjas filmje, az *Apokalipszis most*.
- 4 Amos Tutuola (1920–1997) nigériai joruba író. Legismertebb műve a *The Palm-Wine Drinkard* (Faber and Faber, London, 1952.) magyarul *Részeg a bozótban* (Európa, Bp, 1966. Ford.: Keszthelyi Tibor) címmel jelent meg. Köznapi afrikai-angol nyelven íródott. A joruba tradíciók és folklór gazdag tárháza.
- 5 Cyprian Ekwensi (1921–2007) nigériai igbo író. Első regénye *People of the City* (Faber and Faber, London, 1954.). Leghíresebb könyve a *Jagua Nana* (1961.) egy tört angolul beszélő nigériai nőről szól, aki elhagyja férjét, és prostituátnak áll a városban, ahol beleszeret egy tanárba.
- 6 Yeats *The Second Coming* című versének (in: *Collected Poems*, Macmillan, London, 1950. 210-211) híres sorát eredetileg Nagy László fordította magyarra. „A centrum gyöngye: minden szétröpül...” (Yeats: *Versék*. Európa, Bp. 1960. 161-162.) A regény magyar címének megfelelően a yeatsi mottót Tandori Dezső fordította.
- 7 Chinua Achebe olvasásra javasolt további jelentősebb esszéi: *The African Writer and the English Language* (1965); *Morning Yet on Creation Day* (1975); *Hopes and Impediments* (1988); *The Education of a British-Protected Child* (2009); *Another Africa – Essay and poems by Chinua Achebe, Photographs by Robert Lyons* (Doubleday & Co. Inc. 1998);
- 8 Afrika Irodalmi Nobel-díjasai: Wole Soyinka (1986) Nigéria; Nadzsíb Mahfúz (1988) Egyiptom; Nadine Gordimer (1991) Dél-Afrikai Köztársaság és John Maxwell Coetzee (2003) Dél-Afrikai Köztársaság.

Felhasznált irodalom

- Achebe, Chinua (1958): *Things Fall Apart*, William Heinemann Ltd, London. (Ford.: Béres Mária, *Széthulló világ*, Európa, Bp. 1983.)
- Achebe, Chinua (1960): *No Longer at Ease*, William Heinemann Ltd, London. (Ford.: Borbás Mária, *Örökké nyugtalanul*, Európa, Bp. 1964.)
- Achebe, Chinua (1966): *A Man of the People*, William Heinemann Ltd, London. (Ford.: Karig Sára, *A népfia*, Magvető, Bp. 1973.)
- Achebe, Chinua (1977): *An Image of Africa: Racism in Conrad's 'Heart of Darkness'* Massachusetts Review. 18.
- Allafrica.com (2010): *Chinua Achebe to receive one of the largest awards in the arts*, 2010. szeptember 24. <http://allafrica.com/stories/201009240234.html> (letöltés ideje: 2011.02.28.)
- BBC News (2005): *Achebe: Oral tradition not needed*, 2005. október 31. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/4380400.stm> (letöltés ideje: 2011.02.28.)
- Brown University News (2009): *Famed African Writer Chinua Achebe Joins the Brown Faculty*, 2009. szeptember 15. <http://news.brown.edu/pressreleases/2009/09/achebe> (letöltés ideje: 2011.02.28.)
- CBC News (2010): *Chinua Achebe nabs \$300,000 Gish prize*, 2010. szeptember 25. <http://www.cbc.ca/arts/books/story/2010/09/25/achebe-gish-prize.html> (letöltés ideje: 2011.02.28.)
- Dowden, Richard (2009): *Chinua Achebe: A hero returns*, 2009. február 18. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/7896665.stm> (letöltés ideje: 2011.02.28.)
- Franklin, Ruth (2008): *After Empire: Chinua Achebe and the great African novel*, The New Yorker, 2008. május 26. <http://www.newyorker.com/arts/critics/books/> (letöltés ideje: 2011.02.28.)
- Jaggi, Maya (2007): *The unseen literary world – Chinua Achebe's long wait for recognition highlights the invisibility of non-western writers*, The Guardian, 2007. június 14. <http://www.guardian.co.uk/> (letöltés ideje: 2011.02.28.)
- Karig, Sára (1973): „Előszó” In: Chinua Achebe: *A népfia*, Magvető, Bp.
- Karig, Sára (1983): „Fülszöveg” és „Utószó” in: Chinua Achebe: *Széthulló világ*, Európa, Bp.
- MacRae, Suzanne H. (2000): *Ezenwa-Ohaeto, Chinua Achebe: A Biography – Review*, H-AfrLitCine, 2000. április. <http://www.h-net.org/reviews/showrev.php?id=4010> (letöltés ideje: 2011.02.28.)
- Obaze, Oseloka (2006): *Chinua Achebe: The Unacknowledged Nobel Laureate*. 2006. október 14. http://www.kwenu.com/bookreview/obaze/achebe_nobel2006.htm (letöltés ideje: 2011.02.28.)
- Siegel, Robert (2009): *'Heart of Darkness' Is Inappropriate*, 2009. október 15. <http://www.npr.org> (letöltés ideje: 2011.02.28.)
- Thompson, Bob (2008): *Things Fall Into Place – Chinua Achebe Remembers How He Came to Be the Father of Modern African Literature*, The Washington Post, 2008. március 9. <http://www.washingtonpost.com/> (letöltés ideje: 2011.02.28.)

Keresse könyveinket
az Alexandra Könyvruházakban
és a független könyvesboltokban!

publikon
KIADÓ

AFRIKAFEJLŐDŐVILÁG
KÖRNYEZETVÉDELEM
POLITIKATUDOMÁNY
FÖLDRAJZTÖRTÉNELEM

www.publikon.hu

